

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Kraków, 2.04.2023

Dr hab. Anna Nacher, prof. UJ
Instytut Sztuki Audiowizualnych
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jagielloński

Recenzja pracy doktorskiej Aleksandry Skowrońskiej zatytułowanej
Infrastruktury usieciowionych mediów w praktykach artystycznych (na
podstawie analizy wybranych przypadków), napisanej pod kierunkiem prof.
dr hab. Ryszarda Kazimierza Przybylskiego

Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej
Instytut Sztuk
Audiowizualnych

Dysertacja Pani Aleksandry Skowrońskiej jest propozycją stosunkowo nowatorską i oryginalną na polskim gruncie. Autorka proponuje mocniejsze niż do tej pory zainteresowanie nader materialnymi uwarunkowaniami infrastrukturalnymi mediów sieciowych, a w centrum jej rozważań sytuuje się właśnie infrastruktura. Trzeba przy tym podkreślić, że rodzimy namysł nad mediami cyfrowymi oraz praktykami artystycznymi w orbicie szeroko rozumianej sztuki technologicznej (w tym sztuki mediów) bardzo potrzebuje myślenia w kategoriach materialności mediów oraz wyciągnięcia wniosków z perspektywy - jak to określa za Johnem Durhamem Petersem Doktorantka - infrastrukturalizmu. Przedstawiona do oceny dysertacja jest zatem niezłym punktem wyjścia do przeorientowania perspektyw skoncentrowanych do tej pory głównie na analizach utrzymanych w paradygmacie reprezentacjonizmu.

Rozprawa Pani Aleksandry Skowrońskiej jest propozycją przełamującą ograniczenia tego typu refleksji. Autorka odważnie sięga po metodologię, która pozwoliła pokazać zmiany pejzażu kulturowego o znacznie szerszym charakterze, niż wskazują to opracowania zainteresowane różnymi formami analizy zawartości kultury cyfrowej. Interesującym pomysłem jest z pewnością przyjrzenie się infrastrukturom mediów sieciowych przez pryzmat

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4
30-348 Kraków
tel.: +48 12 664 55 67
+48 12 664 56 07
www.film.uj.edu.pl

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

tematyzujących je praktyk artystycznych, z czego wynika choćby podział na dwie zasadnicze części rozprawy. Trzeba przy tym wskazać, że te części nie są równoważne i wydaje się, że temperament badawczy Doktorantki sytuuje się głównie w obszarze refleksji nad sztuką – być może dzięki jej doświadczeniu kuratorskiemu. Ten krótki wstęp jednocześnie uzasadnia charakter uwag krytycznych, które wysunę w dalszej części. Mają one na celu przede wszystkim wskazanie możliwości modyfikacji, dzięki którym rozprawa będzie mogła zaistnieć na rynku wydawniczym jako wartościowa propozycja naukowa.

Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej

Mocnym punktem dysertacji jest dobór prac poddanych analizie: od działania *Picnic near the data center* grupy EEEFFF, przez *Unerasable Images Winnie Soon* (warto wspomnieć, że praca ta uzyskała nagrodę na Biennale WRO w 2019 roku, a sama artystka główną nagrodę *Prix Ars Electronica* w 2023 roku), *Pink Cell Tower* i *Border Bumping* Juliana Olivera, po *Surfacing* Nicole Starosielski, Erika Loyera i Shane’a Brennana czy *Networks of New York* Ingrid Burrington. Trochę szkoda, że Autorka nie poświęca zbyt wiele uwagi istotnym kontekstom: z punktu widzenia rozważań dotyczących infrastruktury interesujący jest fakt, że Erik Loyer to jednocześnie projektant określający się mianem “creative technologist” i twórca platformy *Scalar* - niezależnego systemu do publikacji sieciowych. *Border Bumping* zaś mógłby być ulokowany w kontekście projektów podejmujących kwestię granic jako kluczowej infrastruktury nowoczesnych państw, choć opierającej się na swoistej abstrakcji (jak np. *Border Xing* Heatha Buntinga czy *Transborder Immigrant Tool* b.a.n.g. lab).

Instytut Sztuk
Audiowizualnych

Dysertację rozpoczyna wstęp metodologiczny, czyli “skrzynka z narzędziami”. Ta metafora sugeruje dosyć oczywistą – być może zbyt oczywistą – relację między warstwą konceptualną i analityczną. Jest to jednak skrzynka dosyć chaotycznie wypełniona przypadkowymi w gruncie rzeczy narzędziami o dosyć standardowych parametrach, niespecjalnie dopasowanych do specyfiki materii, z którą przychodzi się zmierzyć Autorce. Bez wątpienia należy się z nią zgodzić, że “wybór jednej metodologii wobec zjawiska tak rozciągniętego i zatopionego we współtworzące go konteksty, miejsca,

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4
30-348 Kraków
tel.: +48 12 664 55 67
+48 12 664 56 07
www.film.uj.edu.pl

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

systemy, sytuacje czy relacje jawi się zatem jako niewystarczający.” (s. 16) Problem jednak w tym, że zaproponowana w części pierwszej wiązka metodologiczna jest w gruncie rzeczy rozczarowująca – i to na kilku poziomach. Nieco lepiej zaś Autorka stosuje w swoich analizach pojęcia zaczerpnięte z odmiennych domen (choćby z urbanistyki i planowania przestrzennego).

Zasadniczym mankamentem części metodologicznej jest niechęć Autorki do rzetelnego zagłębienia się w materię przedmiotu badań przy jednoczesnej predylekcji do swoistej nadwyżki czysto deklaratywnej postawy krytycznej. Postawa krytyczna przestaje być w tym wydaniu wiarygodna. Cenną konstatacją - choć niezupełnie prawdziwą - jest spostrzeżenie o braku “niezachodniej perspektywy związanej z rozwojem usieciowionej komunikacji i tego, w jaki sposób funkcjonuje ona na skalę globalną.” Tymczasem to raczej Autorka rozprawy wybrała bardzo konserwatywny zestaw propozycji i nie sięgnęła po opracowania inne, niż te standardowo przywoływane przy analizie zjawiska sieci. Swoje rozważania oparła zasadniczo na propozycji Manuela Castellsa, chociaż jego obserwacje niemal zupełnie się zdezaktualizowały w dobie drapieżnego kapitalizmu platform, którego jądrem są hegemoniczne praktyki firm z Doliny Krzemowej. Tak się bowiem składa, że istnieje już wcale pokaźna literatura przedmiotu osób autorskich spoza euroamerykańskiego centrum. Mocnym głosem owej “niezachodniej” krytyki są choćby opracowania badaczy z kręgu latynoamerykańskiego: Andresa Burbano (autora książki *Different Engines. Media Technologies From Latin America*, Routledge 2023 oraz wielu artykułów o odmiennym rozumieniu cybernetyki kształtowanym w Ameryce Południowej), Eden Mediny (autorki książki *Cybernetic Revolutionaries. Technology and Politics*, MIT 2014 Press o rewolucyjnym projekcie Cybersyn wdrażanym w Chile w czasie prezydentury Allende, polegającym na usieciowieniu ekonomii i oparciu jej na zautomatyzowanym przetwarzaniu danych), nie mówiąc już o propozycjach tak radykalnych przeformułowań, jakie pojawiają się w orbicie programowania opartego na językach rdzennych lub niełacińskich. Jest zresztą dosyć zastanawiające, że autorka pracy o infrastrukturach i usieciowieniu, narzekająca na standardowość i powtarzalność zachodniej perspektywy zupełnie pomija

Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej

Instytut Sztuk
Audiowizualnych

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

30-348 Kraków

tel.: +48 12 664 55 67

+48 12 664 56 07

www.film.uj.edu.pl

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Projekt Cybersyn i nie wprowadza do swojej analizy poziomu znaczeń związanych z projektowaniem w orbicie kapitalizmu cyfrowego w wersji proponowanej przez Dolinę Krzemową. To gest, który sprawia, że krytyka zamienia się w swoje przeciwieństwo i w gruncie rzeczy powiela schematyczne rozumienie usieciowienia widzianego przez pryzmat zimonowojenny oraz w perspektywie kapitalizmu cyfrowego. Nie od rzeczy byłoby zapewne przywołać także coraz częściej pojawiające się opracowania z naszego regionu. Jeśli zaś chodzi o metaforę sieci, to w kontekście estetycznym chyba sensowniejsze są nowsze propozycje Anny Muenster (*An Aesthesis of Networks: Conjunctive Experience in Art and Technology*, MIT Press 2013) czy Patricka Jagody (*Network Aesthetics*, University of Chicago Press 2016). Można byłoby nieco uszczypliwie dodać, że jeśli chce się zdekolonizowanej teorii mediów, to warto taki projekt potraktować poważniej i sięgnąć po prostu po inne zestawy nazwisk niż te proponowane przez anglosaskie centrum. Inaczej impuls krytyczny zamienia się w pusty gest bez większego znaczenia.

Istotne luki można także odnaleźć w rozumieniu materializmu mediów, zwłaszcza paradoksalnych materializmów mediów cyfrowych, którym sporo uwagi poświęca cytowana przez Autorkę N. Katherine Hayles (zwłaszcza w książce *Writing Machines* z 2002 – szkoda zatem, że ta właśnie pozycja nie znalazła się w bibliografii). Wydaje się przede wszystkim, że Doktorantka buduje swoją propozycję ze zbyt dużych bloków – sięgnięcie bowiem po “materialność mediów” czy wręcz “cyfrową materialność” wymagałoby znacznie wnikliwszego potraktowania niezwykle rozległego tematu. Jeśli chodzi o cyfrowe materialności, to pominięte zostały całe wręcz obszary refleksji, takie jak platform studies (rozwijane od 2007 roku przez Nicka Monforta i Iana Bogosta, a od 2010 kojarzone bardziej z Tarletona Gillespie analizami platform jako aktorów pejzażu medialnego) czy badania nad postcyfrowością Davida M. Berry (i innych). Notabene, to właśnie kategoria postcyfrowości wprowadzona w 2000 roku w słynnym eseju Kima Cascone (“The Aesthetics of Failure: ‘Post-Digital’ Tendencies in Contemporary Computer Music”, *Computer Music Journal*, vol 24, nr 2) mocniej skierowała uwagę ku owym paradoksalnym cyfrowym materialnościom. Software studies pojawiają się jedynie incydentalnie i zapewne z tego względu nie pojawia się

Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej

Instytut Sztuk

Audiowizualnych

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

30-348 Kraków

tel.: +48 12 664 55 67

+48 12 664 56 07

www.film.uj.edu.pl

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

nadzwyczaj ciekawa propozycja Adriana Mackenzie (zwłaszcza w niesłusznie zapomnianej książce *Cutting Code. Software and Sociality*, Peter Lang 2006). Autor konsekwentnie przygląda się pograniczom semiozy i materialności, które przypadku mediów cyfrowych opartych na kodzie i przetwarzaniu danych są bodaj najistotniejszym powodem znacznie nawet głębszych przeformułowań o myśleniu materialistycznym niż proponuje to infrastrukturalizm. Rozważania w rodziale dotyczącym cyfrowego materializmu zostały oparte na przypadkowych w gruncie rzeczy wyborach lekturowych, które sprawiają wrażenie nie tyle rzetelnych badań, ile wyrywkowej lektury propozycji, pasujących do ustalonego tematu. To wrażenie pogłębia maniera prześlizgiwania się po tematach w sposób nadzwyczaj ogólnikowy, niekonkretny i pośpieszny. Wydaje się także, że sposób rozumienia owej “materialności” jest generalnie wysoce ogólnikowy i słabo sprobematyzowany – brak zwłaszcza orientacji wprowadzonej przez feministyczny materializm.

Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej

Instytut Sztuk
Audiowizualnych

Inną luką jest niemal zupełny brak kontekstu historycznego w przypadku sztuki mediów. Wystawa *Cybernetic Serendipity* jest istotnie jednym z najlepiej udokumentowanych przykładów (w tym w interesującej książce Joanny Walewskiej o Edwardzie Ihnatowiczu, której także brakuje w bibliografii) a to, co proponuje Pani Aleksandra Skowrońska to zaledwie prześlizgnięcie się po powierzchni. Stąd zapewne bardzo dyskusyjne stwierdzenie o optymizmie technologicznym wystawy (które uzyskuje zaprzeczenie w cytacie z samej Jasi Reicherdt kilka stron dalej). Chodziło nie tyle o optymizm, ile o fascynację nowymi możliwościami technologicznymi i swoisty utopizm powojennego modernizmu, zasygnalizowany także w futurystycznym designie wystawy autorstwa Franciszki Themerson. Jednak wiele prac pokazanych w ramach wystawy prezentowało znaczący sceptycyzm, ironię lub nieufność wobec nowych technologii (żeby przywołać choćby Robota K-456 Nam June Paika czy zwłaszcza prace Bruce’a Lacey). Podobnie jest w przypadku prac nowszych. Umieszczenie w jednym zdaniu (i bez poważniejszego komentarza) nazwisk Ryana Trecartina, Hito Steyerl, Katji Novitskovej i Johna Rafmana jest pewnym nieporozumieniem, zważywszy na diametralnie różne strategie artystyczne i estetyki – nie uzasadnia tego konstatacja, że łączy je „zainteresowanie włączaniem do przestrzeni dzieła

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

30-348 Kraków

tel.: +48 12 664 55 67

+48 12 664 56 07

www.film.uj.edu.pl

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

dyskusji nad procesem jego wytwarzania oraz dystrybucji” (s. 79). Mocniejsza aktywizacja choćby strategii oporu obecnych w net arcie być może pozwoliłaby jeszcze wyraźniej pokazać, że „infrastruktury często przejmują funkcję materialnego zapieczętowania realiów kulturowych, społecznych i politycznych występujących w momencie ich projektowania i budowy.” (s. 7).

Oddzielny zestaw pytań dotyczy trajektorii genealogicznych, która Doktorantka buduje wokół zwrotu infrastrukturalnego. Trudno zgodzić się z dosyć uporczywym i pozbawionym koniecznego zniuansowania (zwłaszcza z dzisiejszej perspektywy) forsowaniem koncepcji o znaczeniu jednego wydarzenia jako swoistego aktu założycielskiego tej perspektywy. Z pewnością gest Edwarda Snowdena odegrał istotną rolę w przywracaniu refleksji nad materialną infrastrukturą stanowiącą podstawę sieci. Nie sposób jednak zgodzić się z tezą Autorki o fundującym znaczeniu tego wydarzenia z prostego powodu: podwaliny pod badanie infrastruktury położyły prace znacznie wcześniejsze, zwłaszcza autorstwa Susan Leigh Star. To właśnie Star jest badaczką, która konsekwentnie zajmowała się badaniem infrastruktury, poczynając od przywołanego w bibliografii artykułu Star *The Ethnography of Infrastructure* i przełomowej książki napisanej z Geoffreyem C. Bowkerem (*Sorting Things Out: Classification and Its Consequences*, MIT Press). Obie pozycje ukazały się w 1999 roku, na długo zanim sprawa Snowdena zawładnęła popularną wyobraźnią. W tej książce autorzy znakomicie pokazują rozmaite plany przełączeń między tym, co dyskursywne i tym, co materialne, pokazując np. jak systemy klasyfikacji chorób łączą się z politykami firm ubezpieczeniowych. Tego właśnie poziomu – w swoistej strefie cienia między bardzo mechanistycznie rozumianą materialnością a relegowanym do lamusa obszarem dyskursu – w dysertacji bardzo brakuje.

Chciałabym jednak ponownie podkreślić, że dysertacja zawiera istotny walor nowatorski. Świeże spojrzenie na prace artystyczne z zakresu szeroko rozumianej sztuki mediów i sztuki technologicznej, bardzo wnikliwy dobór prac do analizy, umiejętne oscylowanie między dyscyplinami oraz wprowadzenie do dyskusji o mediach sieciowych roli i znaczenia infrastruktury – wszystko to sprawia, że dysertacja może być uznana za wystarczającą podstawę do do

Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej

Instytut Sztuk
Audiowizualnych

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

30-348 Kraków

tel.: +48 12 664 55 67

+48 12 664 56 07

www.film.uj.edu.pl

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

przeprowadzenia dalszych etapów w przewodzie doktorskim i nadania stopnia doktora w dyscyplinie nauki o kulturze i religii. W związku z tym zwracam się do Rady Naukowej Dyscypliny Nauki o Kulturze i Religii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza o dopuszczenie Pani Aleksandry Skowrońskiej do publicznej obrony pracy doktorskiej zatytułowanej *Infrastruktury usieciowionych mediów w praktykach artystycznych (na podstawie analizy wybranych przypadków)*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Ryszarda Kazimierza Przybylskiego.

Podpisano przez/ Signed by:
Anna
Nacher
Data/ Date: 08.04.2024 00:36
mSzafir

Dr hab. Anna Nacher, prof. UJ

Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej

Instytut Sztuk

Audiowizualnych

ul. Prof. St. Łojasiewicza 4

30-348 Kraków

tel.: +48 12 664 55 67

+48 12 664 56 07

www.film.uj.edu.pl